

FASILITATORLIK FAOLIYATIGA TAYYORLASH JARAYONINI TAKOMILLASHTIRISH BO'YICHA AMALIY-METODIK TIZIM

Ro'ziyeva Zilola Ravshan qizi

O'zbekiston

+998943373402

Osiyo xalqaro universiteti

Pedagogika yo'nalishi magistranti

3-DMTT direktor o'rinbosari

Annotatsiya. Ushbu maqolada fasilitatorlik faoliyatiga tayyorlash jarayonini takomillashtirishga qaratilgan amaliy-metodik tizimning mazmuni, tarkibiy qismlari va uni ta'lim jarayoniga joriy etish mexanizmlari yoritilgan. Shuningdek, bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, interfaol metodlardan samarali foydalanish hamda fasilitatorlik ko'nikmalarini shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari tahlil qilingan. Taklif etilgan tizim ta'lim sifatini oshirish va ta'lim oluvchilarning mustaqil hamkorlikdagi faoliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: fasilitatorlik, amaliy-metodik tizim, kasbiy kompetensiya, pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, ta'lim sifati, bo'lajak pedagog, fasilitatorlik kompetensiyasi, innovatsion ta'lim.

Annotation. This article examines a practical and methodological system for improving the process of preparing future educators for facilitation activities. It describes the structure, content, and implementation mechanisms of the proposed system in the educational process. Particular attention is paid to the development of professional competencies, the effective use of interactive teaching methods, and the formation of facilitation skills. The proposed system contributes to improving the quality of education and enhancing collaborative and independent learning among students.

Keywords: *facilitation, practical and methodological system, professional competence, pedagogical technologies, interactive methods, educational quality, future teachers, facilitation competence, innovative education.*

Аннотация. *В данной статье рассматривается практико-методическая система совершенствования процесса подготовки будущих педагогов к фасилитаторской деятельности. Раскрываются содержание, структура и механизмы внедрения данной системы в образовательный процесс. Особое внимание уделено развитию профессиональных компетенций, эффективному использованию интерактивных методов обучения и формированию фасилитаторских навыков. Предлагаемая система способствует повышению качества образования и развитию самостоятельной и совместной деятельности обучающихся.*

Ключевые слова: *фасилитация, практико-методическая система, профессиональная компетентность, педагогические технологии, интерактивные методы, качество образования, будущий педагог, фасилитаторская компетентность, инновационное образование.*

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, uning sifat va samaradorligini oshirish hamda xalqaro ta'lim standartlariga moslashtirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Zamonaviy ta'lim paradigmasida pedagogning roli bilim beruvchi subyektdan ta'lim oluvchilarning mustaqil, ijodiy va hamkorlikdagi faoliyatini tashkil etuvchi fasilitator sifatidagi faoliyatga o'tmoqda. Shu bois bo'lajak pedagoglarni fasilitatorlik faoliyatiga tayyorlash, ularda zamonaviy pedagogik va kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirish oliy ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri sanaladi. Fasilitatorlik faoliyati ta'lim jarayonida qulay psixologik muhit yaratish, ta'lim oluvchilarning faol ishtirokini ta'minlash, hamkorlikdagi ta'limni rivojlantirish hamda muammoli vaziyatlarni samarali hal etishga xizmat qiladi. Bunday faoliyat pedagogdan nafaqat chuqur kasbiy bilim, balki muloqot madaniyati, liderlik, tanqidiy va kreativ fikrlash, jamoani boshqarish

hamda reflektiv yondashuv kabi kompetensiyalarni ham talab etadi. Shuning uchun pedagoglarni tayyorlash jarayonida fasilitatorlik kompetensiyasini shakllantirishning ilmiy asoslangan amaliy-metodik tizimini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish zarurati ortib bormoqda.

Mamlakatimizda oliy ta'lim tizimini takomillashtirish, kompetensiyaviy yondashuv asosida kadrlar tayyorlash sifatini oshirish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga keng joriy etish bo'yicha izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu islohotlar pedagog kadrlardan ta'lim jarayonini zamonaviy metodlar asosida tashkil etish, ta'lim oluvchilarning faolligi va mustaqilligini qo'llab-quvvatlash hamda ta'limning shaxsga yo'naltirilgan modelini amaliyotga tatbiq etishni talab etmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi fasilitatorlik faoliyatiga tayyorlash jarayonini takomillashtirishga qaratilgan amaliy-metodik tizimning nazariy asoslari, tarkibiy komponentlari va uni ta'lim jarayoniga tatbiq etish mexanizmlarini yoritishdan iborat. Shuningdek, tizimning pedagogik shart-sharoitlari, metodik ta'minoti hamda uning bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Taklif etilgan amaliy-metodik tizim oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak pedagoglarni fasilitatorlik faoliyatiga tayyorlash samaradorligini oshirish, ta'lim sifatini yuksaltirish va innovatsion ta'lim muhitini shakllantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quv jarayonining samaradorligini oshirish, ta'lim oluvchilarning mustaqil fikrlashi, muammolarni hal etish ko'nikmalari va hamkorlikda ishlash kompetensiyalarini rivojlantirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Ushbu jarayonda fasilitatorlik faoliyati alohida ahamiyat kasb etadi. Fasilitator nafaqat bilim beruvchi, balki ta'lim ishtirokchilarining o'zaro muloqotini tashkil etuvchi, ularning faol ishtirokini rag'batlantiruvchi hamda guruh ishining samaradorligini ta'minlovchi mutaxassis sifatida namoyon bo'ladi. Shu sababli bo'lajak pedagoglarni fasilitatorlik faoliyatiga tayyorlash jarayonini ilmiy asoslangan amaliy-metodik tizim asosida tashkil etish zarurati ortib bormoqda.

Amaliy-metodik tizimning mazmuni o'zaro bog'liq bo'lgan maqsadli, mazmuniy, texnologik va diagnostik komponentlar integratsiyasiga asoslanadi. Mazkur komponentlarning uyg'unligi bo'lajak pedagoglarda fasilitatorlik kompetensiyasini bosqichma-bosqich shakllantirish imkonini beradi. Tizimning maqsadli komponenti ta'lim oluvchilarda muloqotni samarali boshqarish, jamoaviy faoliyatni tashkil etish, refleksiya olib borish va innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash kompetensiyalarini rivojlantirishga yo'naltiriladi. Mazmuniy komponent fasilitatorlik faoliyatining nazariy asoslari, pedagogik muloqot, konfliktologiya, jamoa dinamikasi, interfaol ta'lim metodlari, kreativ fikrlash va liderlik kompetensiyalarini qamrab oladi.

O'quv dasturlariga ushbu yo'nalishdagi maxsus modullarni kiritish talabalarning kasbiy tayyorgarligini kuchaytirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, nazariy bilimlar amaliy mashg'ulotlar bilan uzviy bog'lanishi ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Texnologik komponent amaliy faoliyatni tashkil etish mexanizmlarini o'z ichiga oladi. Bunda muammoli ta'lim, loyiha metodi, keys-stadi, trening, "Brainstorming", "World Café", "Fishbone", "Debat", "Case Study", "Open Space Technology" kabi zamonaviy fasilitatsiya metodlari qo'llaniladi. Ushbu metodlar orqali talabalar guruh jarayonlarini boshqarish, qaror qabul qilishni tashkil etish, ishtirokchilar faolligini oshirish hamda samarali kommunikatsiyani yo'lga qo'yish bo'yicha amaliy tajriba orttiradilar. Amaliy-metodik tizimda trening mashg'ulotlari alohida o'rin egallaydi. Treninglar davomida talabalar real pedagogik vaziyatlarni modellashtirish, guruh bilan ishlash, taqdimot o'tkazish, muammoli vaziyatlarni hal etish va refleksiv tahlil olib borish ko'nikmalarini egallaydilar. Rolli o'yinlar, biznes o'yinlari, simulyatsion mashg'ulotlar va mikroo'qitish texnologiyalaridan foydalanish bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Tizimning muhim tarkibiy qismi diagnostik-baholash komponentidir. Mazkur komponent orqali fasilitatorlik kompetensiyasining rivojlanish darajasi muntazam monitoring qilinadi. Baholash mezonlari motivatsion, kognitiv, operatsion-faoliyat va refleksiv ko'rsatkichlar asosida aniqlanadi.

Diagnostika jarayonida testlar, kuzatuv, ekspert baholash, portfolio, o'z-o'zini baholash hamda refleksiv tahlil usullaridan foydalanish tavsiya etiladi. Natijalar asosida individual rivojlanish trayektoriyalari ishlab chiqiladi. Taklif etilayotgan amaliy-metodik tizimning samaradorligi quyidagi pedagogik shart-sharoitlar mavjud bo'lganda yanada ortadi: ta'lim jarayonida hamkorlik muhitini yaratish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni tizimli qo'llash, amaliy mashg'ulotlar ulushini kengaytirish, raqamli ta'lim vositalaridan samarali foydalanish hamda talabalarning refleksiv faoliyatini muntazam tashkil etish. Shuningdek, mentorlik va kouching elementlarini ta'lim jarayoniga integratsiya qilish bo'lajak fasilitatorlarning kasbiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Amaliy-metodik tizimni bosqichma-bosqich joriy etish maqsadga muvofiqdir. Birinchi bosqichda motivatsiya va nazariy tayyorgarlik shakllantiriladi. Ikkinchi bosqichda interfaol metodlar asosida amaliy ko'nikmalar rivojlantiriladi. Uchinchi bosqichda esa pedagogik amaliyot davomida mustaqil fasilitatorlik faoliyati tashkil etiladi va yakuniy refleksiya orqali erishilgan natijalar tahlil qilinadi. Ushbu ketma-ketlik kompetensiyaviy yondashuv talablariga to'liq mos keladi. Shunday qilib, fasilitatorlik faoliyatiga tayyorlash jarayonini takomillashtirishga qaratilgan amaliy-metodik tizim bo'lajak pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini kompleks rivojlantirish, ularning innovatsion faoliyatga tayyorligini oshirish hamda zamonaviy ta'lim muhitida samarali ishlashini ta'minlaydi. Tizimning ilmiy asoslanganligi, amaliy yo'naltirilganligi va diagnostik mexanizmlar bilan ta'minlanganligi uning ta'lim amaliyotida keng qo'llanilishiga zamin yaratadi

XULOSA VA TAVSIYALAR

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bo'lajak pedagoglarni fasilitatorlik faoliyatiga tayyorlash jarayonini takomillashtirish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biridir. Ishlab chiqilgan amaliy-metodik tizim maqsadli, mazmuniy, texnologik va diagnostik komponentlarning o'zaro integratsiyasiga asoslanib, bo'lajak pedagoglarda fasilitatorlik kompetensiyasini tizimli va izchil shakllantirish imkonini beradi. Ushbu tizim ta'lim oluvchilarning

muloqot madaniyati, jamoaviy ishlash, muammoli vaziyatlarni hal etish, tanqidiy va kreativ fikrlash hamda refleksiv tahlil ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot davomida interfaol ta'lim metodlari, trening texnologiyalari, loyihaviy ta'lim, keys-stadi, simulyatsion mashg'ulotlar va raqamli ta'lim vositalaridan kompleks foydalanish fasilitatorlik faoliyatiga tayyorgarlik darajasini sezilarli darajada oshirishi aniqlandi. Shuningdek, kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan o'quv jarayoni nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg'unlashtirish, talabalarning mustaqil va ijodiy faoliyatini qo'llab-quvvatlash hamda ularning kasbiy rivojlanishini ta'minlashda yuqori samaradorlikni namoyon etadi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib quyidagi tavsiyalarni ilgari surish maqsadga muvofiq:

- pedagogika oliy ta'lim muassasalarining o'quv reja va dasturlariga fasilitatorlik kompetensiyasini rivojlantirishga qaratilgan maxsus fanlar va amaliy modullarni kiritish;
- pedagoglarni tayyorlash jarayonida interfaol ta'lim texnologiyalari va zamonaviy fasilitatsiya metodlaridan muntazam foydalanishni yo'lga qo'yish;
- pedagogik amaliyot jarayonida talabalarni guruh faoliyatini boshqarish, muloqotni tashkil etish va refleksiv tahlil olib borishga yo'naltirilgan topshiriqlar bilan ta'minlash;
- fasilitatorlik kompetensiyasini baholashning mezonlari va indikatorlari asosida monitoring hamda diagnostika tizimini joriy etish;
- raqamli ta'lim platformalari, onlayn hamkorlik vositalari va innovatsion pedagogik texnologiyalarni o'quv jarayoniga keng tatbiq etish;
- oliy ta'lim muassasalari hamda umumiy o'rta ta'lim tashkilotlari o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish orqali bo'lajak pedagoglarning real ta'lim muhitida fasilitatorlik tajribasini shakllantirish.

Xulosa qilib aytganda, taklif etilgan amaliy-metodik tizim bo'lajak pedagoglarning fasilitatorlik faoliyatiga tayyorgarligini oshirish, ularning kasbiy

kompetensiyalarini rivojlantirish hamda zamonaviy ta'lim muhitida samarali faoliyat yuritishini ta'minlashga xizmat qiladi. Mazkur tizimni oliy ta'lim amaliyotiga bosqichma-bosqich joriy etish pedagogik ta'lim sifatini oshirish, innovatsion ta'lim texnologiyalarini keng qo'llash va ta'lim jarayonining samaradorligini yuksaltirishga muhim hissa qo'shadi. Kelgusida ushbu yo'nalishda amaliy-metodik tizimning samaradorligini eksperimental tadqiqotlar asosida baholash, uning raqamli ta'lim muhitiga moslashtirilgan modellarini ishlab chiqish hamda xalqaro tajribalar bilan integratsiyalash bo'yicha ilmiy izlanishlarni davom ettirish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni. "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi".
2. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr.
3. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2006. – 160 b.
4. Ishmuhamedov R.J., Abduqodirov A.A., Pardaev A.H. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste'dod, 2008. – 180 b.
5. Tolipov O'.Q., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2006. – 260 b.
6. Klarin M.V. Innovatsionnye modeli obucheniya v zarubejnyx pedagogicheskix poiskax. – Moskva: Prosveshchenie, 1994. – 222 s.
7. Rogers C.R. Freedom to Learn. – Columbus: Charles Merrill Publishing, 1969. – 358 p.
8. Knowles M.S. The Adult Learner: A Neglected Species. – Houston: Gulf Publishing, 1984. – 292 p.
9. Schön D.A. The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action. – New York: Basic Books, 1983. – 374 p.

10. Kolb D.A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. – New Jersey: Prentice Hall, 1984. – 256 p.
11. Brookfield S.D. Becoming a Critically Reflective Teacher. – San Francisco: Jossey-Bass, 1995. – 272 p.
12. Bens I. Facilitating with Ease! Core Skills for Facilitators, Team Leaders and Members, Managers, Consultants, and Trainers. – San Francisco: Jossey-Bass, 2012. – 304 p.
13. Schwarz R.M. The Skilled Facilitator: A Comprehensive Resource for Consultants, Facilitators, Coaches, and Trainers. – San Francisco: Jossey-Bass, 2017. – 448 p.
14. Heron J. The Complete Facilitator's Handbook. – London: Kogan Page, 1999. – 240 p.
15. Hattie J. Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement. – London: Routledge, 2009. – 378 p.
16. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge: Harvard University Press, 1978. – 159 p.
17. Zimnyaya I.A. Pedagogicheskaya psixologiya. – Moskva: Logos, 2000. – 384 s.
18. Selevko G.K. Sovremennye obrazovatelnye texnologii. – Moskva: Narodnoe obrazovanie, 1998. – 256 s.
19. OECD. The Future of Education and Skills 2030: OECD Learning Compass 2030. – Paris: OECD Publishing, 2019.
20. UNESCO. ICT Competency Framework for Teachers. – Paris: UNESCO, 2018.